



## МЕТОДЪТ НА ПРОЕКТИТЕ И НЕГОВОТО НАЧАЛО В БЪЛГАРСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Тинка Димитрова Иванова

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас

## THE PROJECT METHOD AND ITS BEGINNING IN BULGARIAN EDUCATION

Tinka Dimitrova Ivanova

University “Prof. d-r Asen Zlatarov”, Burgas

**Abstract:** *The project method was developed by W. Kilpatrick, E. Collings, and J. Dewey on the border between the nineteenth and twentieth centuries. The dissemination of the project method in Bulgaria is associated with the Movement for Comprehensive Training. Bulgarian teachers get acquainted with the method of projects through translated literature, articles, research of other people's experience, conference.*

**Keywords:** *project method, types of projects, project structure, educational content, educational process*

Методът на проектите е част от идеи, възгледи, новости в педагогическата теория и практика от края на XIX в. и първите десетилетия на XX в., които получават названието реформаторска или реформена педагогика. Тези педагогически направления са свързани с осъществяването на реформи, т.е. с търсения, които противостоят на традиции и класически концепции за образованието. Отличителна характеристика на реформаторската педагогика е, че приема детето и неговите интереси за център на образователния процес и насочва образователния идеал към формиране на инициативни личности. Това до голяма степен превръща обучението в процес за натрупване на собствен опит. Реформаторската педагогика обогатява педагогическата реалност с нови системи, форми, методи, прилагани вече повече от век в различни образователни институции по всички краища на света.

Целта на настоящото изследване е да представи методът на проектите в историко-педагогически аспект, за да могат съвременните учители да опознаят по-добре неговата същност, специфика и развитие. Целта се реализира чрез следните задачи:

- Да се посочат основни теоретични постановки на У. Килпатрик, Е. Колингс и Дж. Дюи за метода на проектите.
- Да се проучат начините, чрез които методът на проектите достига до българските учители през първите десетилетия на XX век.



- Да се представят първите опити в българското образование за прилагане на метода на проектите.

Методи на изследването са историческа ретроспекция, теоретична реконструкция, теоретичен и сравнителен анализ, проучване на специализирания печат. Резултати от изследването

Методът на проектите теоретично е разработен от У. Килпатрик, Е. Колингс и Дж. Дюи на границата между XIX в. и XX в. Неговите създатели го реализират и на практика, но има различия във водещата теоретична постановка, чрез която го обосновават. Общото във възгледите им относно този метод е, че в центъра на образователния процес се поставя активността на детето, насочена към придобиване на собствен опит.

У. Килпатрик определя проекта като целенасочена дейност, която преминава през четири стадия - установяване на целта, планиране на работата, изпълнение и оценка. Според Г. Пиръов той изгражда метода на проектите върху законите на обучението, формулирани от Е. Торндайк. Те са:

- закон за готовността – когато една връзка между стимул и реакция е готова да действа, тя носи задоволство, а нейното недействие – незадоволство;
- закон за резултата (ефекта) – детето се стреми да повтори и да научи бързо тези реакции, които се придружават или последват от задоволство, приятно усещане;
- закон за упражнението – когато една променлива връзка се упражнява, ако другите обстоятелства остават същите, тази връзка се засилва и обратно – ако не се упражнява, тя отслабва;
- закон за нагласата – когато детето си е поставило определена цел за постигане, то вече има известна енергия, която му позволява да върви към целта; асоциативните връзки улесняват постигането на целта, а нагласата стимулира личността да прави постоянни усилия за нейното достигане.

У. Килпатрик определя интереса на личността като най-важното условие за готовността да се действа. Според него интересът зависи от:

- възрастта на учениците;
- обогатяването на обучаваните с нови знания и умения;
- успеха и удовлетворението на децата от дейността;
- мярката в усилията, които полагат подрастващите, за да постигнат целта.

В този смисъл знанието не трябва да бъде натрапено на учениците, а да бъде желано от тях. Методът на проектите изисква те да могат да го възприемат тук и сега, т.е. във времето и пространството. Затова У. Килпатрик препоръчва учебното съдържание да се взема от живота като се съобразява с интересите на учениците с цел да ги подтиква към активна дейност. То се структурира в жизнени цялости, т.е. подрежда се психологически. У. Килпатрик не подценява научната диференциация на познанието, защото тя води до завършеност на знанието, но приема, че тя трябва да се използва на по-късен етап от обучението.

Според У. Килпатрик проектът е дейност на учениците за постигане на предварително определена от тях цел. Тя е свързана с реално съществуващ проблем. Затова разработването на проекта преминава под мотото „От живота и за живота“. У. Килпатрик приема твърдението на Дж. Дюи, че мислене има там, където има проблем. Той използва и неговия анализ на мисловния акт, за да изгради структурата на проекта:

- дадена реална ситуация събужда импулс за предприемане на известно действие, но се появява затруднение как то да бъде продължено;
- анализира се ситуацията, за да се определи видът на затруднението;



- стига се до някакво възможно разрешаване на проблема, формулира се хипотеза, търсят се начини за действие;
- правят се опити, за да се провери дали направените предположения са верни;
- приема се начинът за разрешаване на ситуацията като се използват направените опити.

Въз основа на тези теоретични постановки У. Килпатрик обособява четири момента в дейността на учениците, обучавани по метода на проектите: 1. Установяване на целта. 2. Изработване на план за постигане на целта. 3. Изпълнение на плана. 4. Обсъждане на извършеното и преценка на резултатите. Според него най-съществен е първият момент. Той дава целенасочен характер на действието на учениците, движи и другите момента. Ако обучаваните не си поставят ясна и конкретна цел, изпълняват само указанията на учителя, това не е проект, а има само работа. При проектния метод особено важно е планирането, когато се прави избор между различните варианти за постигане на целта, възможните последствия. Изпълнението изисква да се следва начертания план. При преценката учениците съпоставят постигнатите резултати и поставената цел. По този начин те отчитат дали дейността им е успешна или неуспешна. Според У. Килпатрик посочените в теоретичен аспект четири момента на проектния метод невинаги са обособени при неговата практическа реализация. Реформаторът отбелязва, че при традиционното обучение учениците вземат участие преди всичко в момента на изпълнение на задачата, което той приема като крайно недостатъчно. От психологическа гледна точка е добре известно, че колкото по-рано детето се научи да си поставя цели, толкова по-бързо и по-добре ще се научи да ги постига. Затова в процеса на обучение трябва да му се предоставят възможности да се упражнява, за което е отговорен учителя. Негова задача е да научи ученика да си помага сам в конкретни житейски ситуации и проблеми. Проектите са ефективен начин за това, защото се явяват цел и средство за развитие на мисленето, за обогатяване на опита на учениците като ги поставят в ролята на изследователи.

У. Килпатрик диференцира проектите в зависимост от тяхната цел. Според него те могат да бъдат:

- проекти за създаване или произвеждане на нещо;
- проекти за достигане и изживяване на естетическо удоволствие;
- проекти за разрешаване на проблеми след известно интелектуално затруднение от страна на учениците;
- проекти за усвояване на определено знание или умение, т.е. за получаване на образование в дадена насока.

Другият реформатор, който също разработва метода на проектите, е Е. Колингс. За разлика от У. Килпатрик, в основата му той поставя стремежите на детето към физически движения, ръчен труд, говорене и изследване. Според Е. Колингс при подрастващите най-силен е изследователският стремеж. Детето изследва света, който го обкръжава, и по пътя на личния си опит разбира какво може или какво не може да прави. Училището се явява институцията, призвана да създаде среда, подпомагаща естественото развитие на детето. Това предполага да му се даде възможност за постигане на целите, които си поставя. Според Е. Колингс методът на проектите се оказва най-подходящият метод за обучение, защото осигурява на детето възможност за действие. Методът може да се прилага индивидуално, групово или с целия клас. Учениците самостоятелно избират и работят по проектите. Учителят подпомага, стимулира тяхната дейност. Постигнатите резултати се обсъждат публично и всеки ученик има възможност да изрази своето мнение. Ако се налагат поправки в проекта, те се записват, след което се правят корекции с цел подобряването му.



Е. Колингс, също както У. Килпатрик, различава четири вида проекти. Като критерий за тяхното обособяване той използва унаследените от децата стремежи. Това са проекти за игра, проекти за работа, проекти за разказване, проекти за излети/екскурзии. Първата група проекти включват игри (на открито, в училището и у дома), физически упражнения, драматизации, пресъздаване на народни празници и обичаи, музикални тържества. Трудовите проекти са насочени към изработване на предмети от бита на учениците, приготвяне на различни ястия, грижи за растения и животни. Те помагат на детето да конкретизира своите мисли. Крайните резултати от тези проекти се демонстрират на изложби, в които участват всички ученици, а постиженията им се отразяват от местната преса. Проектите за разказване имат за цел да научат децата сами да подбират материали за разказване, да формират умения на добри разказвачи, да се представят успешно на училищни празници и тържества. За улеснение на учениците се предоставя каталог с подходящи за разказване текстове. Каталогът съдържа заглавия и кратко описание на съдържанието им. Екскурзионните проекти имат за цел изучаване на проблеми от околната среда и природата. В своето опитно училище Е. Колингс реализира около шестдесет проекти. Те са за опознаване на труда на хората, за проучване на природата и за съставяне на колекции.

Не подлежи на съмнение, че проектният метод изисква промяна на училищната среда, за да могат учениците да реализират драматизации, тържества, изложби, различни видове труд. Той не може да се осъществи без богата училищна библиотека, защото към всеки проект има препоръчителен списък от книги, справочници, документи, картини. Методът на проектите изисква работа в малка група, а с ученическия клас може да работят двама учители. Възгледите на Е. Колингс не остават само на теория, а са основа за изграждане на опитно училище. В него обучението не се провежда по учебни предмети. Учебната програма се състои от последователна смяна на различни видове проекти. Обикновено до обяд учениците работят върху проекти за разказване и проекти за работа, а след обяд – проекти за игри и проекти за излети. Учениците са разделени в три възрастови групи – от шест до осем години, от девет до единадесет години, от дванадесет до четиринадесет години. В опитното училище Е. Колингс реализира на практика възгледите си за метода на проектите.

Дж. Дюи свързва метода на проектите с идеята за трудово училище. За център на образованието той приема производствения труд, който превръща училището в малка община и формира социалните чувства на учениците. Според Дж. Дюи училището е истинският живот на децата и колкото по-пълноценно изживеят настоящето, толкова по-добре ще се подготвят за бъдещето. Всички знания съществуват в средата, с която взаимодействат учениците. Когато училището се съедини с живота, по необходимост знанията също се свързват помежду си. Методът на проектите във възгледите и дейността на Дж. Дюи обединява идеите от няколко реформени движения.

Независимо от различията в теоретичните постановки, У. Килпатрик, Е. Колингс и Дж. Дюи приемат, че методът на проектите изисква такава организация на обучението, при която учениците усвояват знания и умения в процесите на планиране, изпълнение и оценяване на крайните резултати от разрешаване на една житейска и практическа ситуация. Методът на проектите може да се използва индивидуално или групово, както в условията на обучение без учебни предмети, така и при предметна система на обучение.

Разпространението на метода на проектите в България се свързва с Движението за цялостно обучение. Това педагогическо направление търси промяна в начините на структуриране на учебното съдържание и организацията на обучение, в методите на обучение. То продължава по оригинален начин идеята за свързване на знанията в



единство и теорията на Й. Хербарт за концентрация на обучението, но върху нови методологически постановки. В практическото осъществяване на цялостното обучение се обособяват няколко варианта, известни като метод на центровете на интереса, метод на проектите, комплексен метод, система за работа по групи. Трудно е да се установи кой, кога и как прилага за първи път метода на проектите в българското образование. Със сигурност могат да се посочат начините, чрез които методът на проектите достига до българските учители, защото те са характерни за запознаване с всяка чужда идея. Това са превеждане на литература, публикации в специализирания печат, инициативи на български педагози за проучване на чуждия опит на място, представяне на видяното в чужбина на различни педагогически конференции, описването му в статии и книги. Може да се предположи, че първоначална информация за метода на проектите българските учители получават от руски източници. Доказателство за това твърдение е книгата на Екатерина Николаевна Янжул „Американското училище. Развой на методите в американската педагогика“, преведена и издадена в Кюстендил през 1907 г. Близостта на двата езика дава възможност на педагозите да използват и друга руска литература за метода на проектите, която намира разпространение в България – „Основы метода проектов“ на У. Килпатрик „Практика метода проектов“ на Е. Янжул, „Метода проектов в трудовой школе“ на Е. Кагаров.

Един от първите, който публично представя метода на проектите пред българската педагогическа общност, е Г. Червенков. През 1924 г. на Великденската педагогическа конференция в София той запознава учителите с проекта Великден. Проектът практически се осъществява през Страстната седмица. Той интегрира знания, умения, дейности на учениците, свързани с християнския празник – откриване на рецепти за боядисването на яйца и приготвянето на козунаци; пресмятане на разходите за закупуване на необходимите продукти; изработване на поздравителна картичка; научаване на песни за празника; пресъздаване на Великденски ритуали и сцени; написване на писмо до близки хора, в което да се споделят Великденските радости. От публикацията на Г. Червенков в списание „Свободно възпитание“ не може със сигурност да се твърди дали проектът е реализиран или има препоръчителен характер за реформиране на българското образование. През 1936 г. в списанието намира място и статията на У. Килпатрик „Съществени моменти в методите на проектите“.

Друг сигурен начин за запознаване с метода на проектите е неговото проучване на място. С помощта на фондация „Mausy“ и чрез съдействието на Д. Кацаров, Г. Пиръв спечелва специализация в САЩ. В продължение на две години (1926-1928) той получава стипендия по сравнително образование, за да проучи новости в организацията на обучение в Lincoln school (Ню Йорк), както и в училища по Далтон план (Детройт, Чикаго и Бостън). По време на престоя си в САЩ Г. Пиръв се запознава с Дж. Дюи и Ед. Торндайк, а връщайки се към България, в Женева се среща с Ед. Клапаред. През този период тези учени са вече признати реформатори, които чертаят бъдещето на образованието. След завръщането си от чужбина през 1933 г. Г. Пиръв издава книгата „Новото образование в Новия свят“. В нея авторът описва някои практически опити за приспособяване на училището към детето, които разглежда под формата на индивидуализация и интеграция на образованието. В книгата си Г. Пиръв представя метода на проектите в САЩ като начин за интегриране на учебното съдържание. През 1935 г. като редактор на списание „Педагогическа практика“ Ан. Борлаков създава библиотека към списанието. Неговата цел е чрез превеждане и издаване на литература да запознае българските учители с опити за прогресивно образование и възпитание. Под №1 в тази библиотека излиза книгата на Е. Колинс „Обучение по метода на проектите. Опити на едно американско училище“, преведена от самия Ан. Борлаков.



През 1938 г. списанието публикува разработка на Д. Правдолюбов по проектния метод. Авторът на статията го свързва с цялостното обучение, което е изведено както в заглавието, така и в нейния край. Според Д. Правдолюбов детето възприема природата и живота цялостно. Разпокъсването на света по учебни предмети само отслабва детското внимание и силата на впечатленията, води до загуба на интерес. Чрез проектния метод Д. Правдолюбов интегрира учебно съдържание по предметно обучение, пеене, четене, писане, смятане гимнастика, моделиране и рисуване. В проекта „Зима дойде“ той включва стихотворение и песен за зимата, бой със снежни топки, моделиране и рисуване на снежен човек, смятане със снежни топки, запознаване на учениците с частите на шейната и с правила за нейното безопасно използване. Място за реализирането на проекта е както класната стая, така и училищния двор.

За да се запознае на място с метода на проектите, по своя инициатива Д. Правдолюбов посещава САЩ. През 1940 г. той издава сборник със статии за метода на проектите с цел неговото популяризиране сред българските учители. Според Д. Правдолюбов същността на метода и неговата ценност се състои в това да включи децата в работа, която е интересна за тях, привлича вниманието им, съответства на способностите им и в резултат те получават полезни знания.

Направеното проучване за появата на метода на проектите в педагогическата теория и практика дава основания за следните изводи:

- Методът на проектите теоретично е разработен и на практика е приложен в опитни училища в САЩ от У. Килпатрик, Е. Колингс и Дж. Дюи през последните десетилетия на XIX в. и началото на XX в.
- Независимо от различията във водещата теоретична постановка, чрез която неговите създатели го обосновават, те поставят в центъра на образователния процес активното дете, което усвоява знания и умения чрез планиране, изпълнение и оценяване на крайните резултати от разрешаване на една реално съществуваща житейска ситуация.
- Българските учители се запознават с метода на проектите през първите десетилетия на XX в. чрез преводна литература, публикации в специализирания печат, проучване на прилагането му в американското образование на място, представяне на видяното на педагогически конференции, в статии и книги.
- Принос за първоначалното разпространение на метода на проектите в българското образование имат Г. Червенков, Ан. Борлаков, Г. Пиръов, Д. Правдолюбов.

Методът на проектите интегрира учебното съдържание, реформира учебната среда и променя мисленето на педагозите за участието на детето в образователния процес.

#### Литература

- [1] Килпатрик, У. Съществени моменти в методите на проектите. Свободно възпитание, 1936, кн.5-6, с. 204-207.
- [2] Колингс, Е. Обучение по метода на проектите. Опити на едно американско училище. Варна, 1935.
- [3] Метода на проектите. Сборник от статии. Съставил Д. Правдолюбов, С., 1940.



- [4] Правдолюбов, Д. Проект Зима дойде. Педагогическа практика, 1938, кн.4-5, с.277-283.
- [5] Червенков, Г. Целокупно обучение /във второ отделение/. Свободно възпитание, 1926, кн.5-6, с.295-298.
- [6] Янжул, Е.Н. Американското училище. Развой на методите в американската педагогика. Кюстендил, 1907.

За контакт с автора:

доц. д-р Тинка Иванова

e-mail: [tinche\\_ivanova@abv.bg](mailto:tinche_ivanova@abv.bg)